

חג השבועות

התדיר והמתחדש בחג השבועות

יסוד החידוש ניצב בבסיסו של חג השבועות, על שני ממדיו – מתן תורה והבאת הביכורים. במהות החידוש ישנה תופעה מפליאה בניגודה, אשר שני קצוות מזדהים בה. בשפה העברית יש לשורש 'שנה' שתי הוראות מנוגדות: מלשון חזרה על הישן, לחזור ולשנות, ומלשון שוני וחידוש¹. הוראות אלו הינן הפכיות זו לזו, לכאורה, שהרי החזרה על הישן סותרת את החידוש. אולם במבט מעמיק נמצא שאף מה שהוא תדיר ונצחי – הוא כשרשרת ארוכה העשויה קטעים קטעים, שכל אחד מהם הוא חידוש. בכל רגע נולד קטע חדש של ההמשך האין-סופי, והוא דבר הנשנה, וחוזר ונשנה².

לימוד תורה – לשנות ולשנות

מעתה מיושבת סתירה מדומה. מצד אחד נצטוונו על החידוש בתורה, כפי שדרשו חז"ל: "ביום הזה... שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו"³, אך מצד שני אמרו במכילתא שהתורה נקראת נחלה⁴, ובגמרא אמרו ש'נחלה' שאין לה הפסק⁵. נמצא לפי זה שהתורה אין לה הפסק, וממילא אין בה חידוש; והסתירה גלויה. אולם התשובה היא שדווקא מי שאין לו הפסק עולמית עד אין-סוף – הוא החדש ביותר. מכאן החובה לשנן ולשנות בתורה, כפי שאמרו חז"ל: "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", ואף הביאו משל להמחשת הדבר: "צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא, חד עשר פרסי בתרי זוזי" – וברש"י: "ישכיר לך אדם חמורו בזוז אחד שכבר נהגו כן ואם תאמר לו לילך פרסה יותר ישאלך שני זוזים"⁶.

¹ ועיין קויפמן ח"ב עמ' פ' בשיטת אריסטו בזה.

² מה שנתון בין שני הקצוות הללו, בין המחודש לבין הנשנה והולך – הוא הישן, מה שהיה ואינו הווה. ההווה הוא החידוש, ואיחוד העבר-ההווה-והעתיד הוא חידוש, ורק העבר בלבד הוא הפסול.

³ רש"י שמות יט, א.

⁴ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח (מסכתא דשירה פרשה י): "ארבעה נקראו נחלה. בית המקדש נקרא נחלה שנאמר 'בהר נחלתך', ארץ ישראל נקראת נחלה שנאמר 'בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה', וכן התורה נקראת נחלה שנאמר 'וממתנה נחליאל', וכן ישראל קרויין נחלה שנאמר 'עמי ונחלתי ישראל'. אמר הקדוש ברוך הוא: יבא ישראל שנקראו נחלה לארץ ישראל שנקראת נחלה, ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה, בזכות התורה שנקראת נחלה. לכך נאמר 'בהר נחלתך'".

⁵ ראש השנה יב ע"ב.

⁶ חגיגה ט ע"ב: "א"ל בר הי הי להלל: מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו' היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו?'

לכאורה הדמיון בין המשל לנמשל קשה, שכן אין מדובר בחזרת החמור על דרכו הקודמת כשונה פרקו מאה ואחד פעמים? אלא שהם הם הדברים, הפעם המאה ואחת היא המשך הדרך ולא החזרה עליה. דהיינו, היא אמנם חוזרת ושונה עליה, אך יחד שעם זאת גם שונה ממנה. מכאן מדויקת לשון תנא דבי אליהו: "כל תלמיד חכם שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה הקדוש ברוך הוא יושב כנגדו וקורא ושונה עמו"⁷ – שונה עמו, עושה אותו שונה ומחדשו.

על חידוש זה אנו מברכים מידי יום את ברכת התורה. בכך נמצאת תשובה לשאלה מדוע ברכת התורה מתחדשת מיד יום, והרי הלילה אינו מפסיק בחובת לימוד התורה? אלא שהברכה היא על ההתחדשות היום-יומית בתורה, ואם כן גם אם מצוות תלמוד תורה חלה בלילה – הרי שהיא מתחדשת בכל יום תמיד⁸.

ארץ ישראל – השפע התמידי המתחדש

מחידושה של תורה אנו באים לחידושה של הארץ הרמוז בפסוק: "ארץ אשר ד' אלקיך דרש אתה תמיד עיני ד' אלקיך בה מרשית שנה ועד אחרית שנה"⁹. מהדגשת התורה: 'מראשית שנה ועד אחרית שנה' – למד בעל התניא שבכל שנה ושנה נמשך אור חדש, השונה מאורה של השנה הקודמת¹⁰. המשכת שפעה של ארץ ישראל בלא הפסקה הוא חידושה המתמיד.

א"ל: עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו? א"ל: אין, צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי".

⁷ תנא דבי אליהו רבה ראש פרק יח.

⁸ ראה ברכות יא ע"ב, בתוספות וברבינו יונה שם.

כך ב'שם משמואל' (יתרו תרע"א): "ויש להוסיף בזה דהנה בתורה הקדושה יש שני דברים, אחד סדר התורה, שהיא מורה הנהגה לאדם היאך יהיה מנהיג את עצמו, ועוד בה חיות וקדושה והתחדשות שמוספת לאדם העוסק בה, וזהו שאמרו חז"ל (תדב"א"ר פ' י"ח) הקדוש ברוך הוא יושב כנגדו וקורא ושונה עמו. ועל המדרגה השניה באה הברכה נותן התורה, ולכן צריכה ברכה בכל יום, דאף דלא מיפסקי לילות מימים שמחוייבין להגות בה יומם ולילה, אם כן לכאורה למה יצטרך ברכה בכל יום. ולהנ"ל ניחא דהברכה היא על החיות וההתחדשות שזה הוא בכל יום תמיד". וכן הוא שם בשלח תרע"ב.

חידוש זה תלוי בשינה, ראה 'עולת ראייה' ברכות השחר.

⁹ דברים יא, יב.

¹⁰ תניא איגרת הקודש פרק יד: "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", דהאי ועד אחרית כו' אינו מובן לכאורה, שהרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שנייה, ואם כן הוזה ליה למימר לעולם ועד? ... וזה שנאמר תמיד עיני ה' אלהיך בה שהעיניים הם כינויים להמשכת והארת אור החכמה, שלכן נקראו חכמים עיני העדה ואורא דארץ ישראל מחכים, והארה והמשכה זו אף שהיא תמידית אף על פי כן אינה בבחינה ומדרגה אחת לבדה מימי עולם, אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון, כי האור שנתחדש והאיר בראש השנה זה הוא מסתלק בערב ראש השנה הבאה לשרשו".

התורה והארץ תלויות זו בזו, וממילא אי ההרגשה בחידושה של התורה עלולה לגרום לאיבוד חידושה של הארץ. הוא שאמרו בגמרא: "על מה אבדה הארץ... אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה"¹¹. דהיינו, הם לא הרגישו את החידוש התמידי שבתורה, שממנו נובעת ברכתה היומית, ובעקבות זאת איבדה הארץ את משמעותה – את חידושה¹².

דיאלקטיקה זו, שבין התמידיות לחידוש, בין השינון לשונות, מוצאת את ביטויה גם בביכורים – העץ קיים משנה לשנה בלי הפסק, אולם הפירות מתחדשים בו מדי שנה בשנה. מכאן לשון 'נחלה' שנקטה התורה בביכורים: "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נתן לך נחלה..." – להורות על ההתחדשות התמידית שאין לה הפסק¹³. לאחר החורבן באה התפילה כתחליף לביכורים, כפי שאמרו במדרש: "צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והביכורים עתידין ליפסק – עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום"¹⁴. אף התפילה יש בה דיאלקטיקה זו – היא שונה על עצמה שלוש פעמים ביום, אך יחד עם זאת הרגשת הלב שבה שונה מפעם לפעם, ומשנה את האדם מתפלל.

---

¹¹ בבא מציעא פה ע"א-ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיהו ט, יא): 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ?' דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר (ירמיהו ט, יב): 'ויאמר ה' על עזבם את תורתו אשר נתתי לפניהם'. אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה".

¹² השווה 'שם משמואל' יתרו שם: "ובזה יש להבין מאמרם ז"ל (ב"מ פ"ה ב) על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה, וצריכין להבין למה באמת לא ברכו תחילה? ולהנ"ל מובן אחר שלא למדו ברגשות הנפש ולא עוררו כוח החיות והתחדשות, ע"כ לא ברכו בכל יום, כי בפעם אחת שהיו מברכין הספיק להם לכל חייהם כנ"ל, דלא מיפסקי לילות מימים. וזה שאמר על מה אבדה הארץ, כי צורת ארץ ישראל להיות לה חיות והשתוקקות חדשה בכל עת בסוד (תהלים פ"ג): 'אלקים אל דמי לך'. וכן הוא בגשמיות שארץ ישראל צמאה תמיד למים כמ"ש הרמב"ן, ובתורה ועבודה בחיות ורגשות הנפש ממשיך לה גם כן השפעות חדשות בכל עת, וזה קיומה של הארץ, והם שלא ברכו בתורה תחילה כנ"ל, שלא משכו לה חיות חדשה, בשבילם אבדה הארץ".

¹³ דברים כו, א-ב. כך דייק ב'שם משמואל' (כי תבוא תרע"ו ד"ה 'ונראה'): "ונראה דהנה יש לדקדק בכתוב: 'והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה', למה הוסיף בכאן מלת נחלה. ונראה שרמז בזה טעם על מצות ביכורים בכללה, והיינו על פי דברי הש"ס ר"ה (י"ב ב): 'מה נחלה אין לה הפסק'. והנה במכילתא (פ' בשלח פ' י'): 'ארבעה קרויים נחלה, תורה וא"י ובהמ"ק וישראל', וכל אלו אין להם הפסק עולמית...".

מכאן ההשתחויה שבביכורים, בבחינת ביטול הישות. ועיין תוס' פסחים סח ע"ב שאין למצוות הביכורים זמן קבוע, בגלל זמנה הארוך, והנה שוב: חידוש, מחד גיסא, ואי-הפסק, מאידך גיסא.

¹⁴ תנחומא כי תבוא, א.

אם שמוע בישן – תשמע בחדש

יום מתן תורה, הנקרא גם יום הביכורים, הוא זמן ההתחדשות, כפי שמסיים המדרש: "יצתה בת קול ואמרה לו תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה, כאדם שהוא נותן פרי חדש לחברו ואומר לו יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה האחרת". אותה בת קול שבהתחדשות הביכורים זהה עם הקב"ה ה'שונה כנגדו' שבהתחדשות התורה. אלו הם דברי חז"ל שבהם פתחנו: "ביום הזה... שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו", דהיינו – היום הזה חדש, ושנה הבאה חדש. מעתה מתחילים להתחדש בתורה בכוח הביכורים, שמכאן מתחילה השלשלת מחדש – בנחלה שאין לה הפסק. זה אופיו של הלימוד בליל שבועות, כפי שכתב בעל 'שפת אמת': "הלימוד בליל שבועות על פי אומרם ז"ל: 'אם שמוע בישן תשמע בחדש'. לכן צריכין לקבל בלילה זו התורה שלמדנו עד עתה. וזה הכנה להחדש"¹⁵. אם שמוע בישן, בלימוד הלילה – תשמעו בחדש, בלימוד הבוקר, ותזכו לקבל את התורה מחדש.

נמצאנו למדים¹⁶:

החידוש ניצב בתשיתו של חג השבועות על שני חלקיו – התורה והביכורים. חידוש הוא כקטע חדש בשלשלת נצחית, כך שמצד אחד הוא מורה על דבר השונה מקודמיו, אך מצד שני הוא מהווה המשך להם. כזו היא התורה – אין לה הפסק, ויחד עם זאת היא מתחדשת בכל יום. כך אנו מצויים לחזור ולשנות עליה, אך בכל פעם באופן שונה, ועל כך אנו מברכים את ברכת התורה המתחדשת מדי יום. אף ארץ ישראל היא כזו – שפעה מתמיד, ויחד עם זאת מתחדש בכל שנה. אי ההכרה בכך גורמת לאיבודה, והוא שאמרו: 'על מה אבדה הארץ? על שלא בירכו בתורה תחילה'. הביכורים המתחדשים מידי שנה מסמלים דיאלקטיקה זו – עץ קיים שפירותיו מתחדשים, וכזו היא התפילה שבאה תחתם מאז החורבן – שונה על עצמה שלוש פעמים ביום, ועם זאת שונה בכל פעם ומשנה את האדם. יום מתן תורה והבאת הביכורים מהווה את נקודת המפגש של התדיר והמתחדש, שבו אנו שומעים את הישן ושונים עליו, ובכך זוכים שהקב"ה שונה כנגדנו ומחדשנו, ונשמעת בת הקול האומרת – כך תזכה ותשנה לשנה הבאה.¹⁷

¹⁵ שבועות תר"מ.

¹⁶ תוספת זו הינה מדברי העורך.

¹⁷ שיחה זו יש בה יסוד אוטוביוגרפי, בבחינת 'הוא היה אומר', כפי שעולה מהדברים שכתב אליעזר שפר הי"ד ביומנו (תהילת שפר עמ' 221): "נזכרתי ברב הדרי בחג השבועות. ראיתי לנגד עיני כיצד מתממש הפסוק 'ושמחת בחגך והיית אך שמח'. בהיכנסו לחדר האוכל, כשציבור התלמידים ישב בציפייה לקידוש, נראה הרב כמו בחור בן 18. הילוכו גמיש וקפיצי, וכולו עליז וצוהל. השמחה השירה ממנו עשרות שנים. מדהים".

שיחה זו נאמרה בשנת התשכ"ג. הזכויות שמורות למשפחת הדרי. לפניית וקבלת השיחות:

elishag100@gmail.com/0587943034